

מצד זה עמוס לויתן

זה עניינם ישראל של היום: "... אפשר לראות / אנשים באיבוד, בגן העצמאות, / ...ליד התחנה המרכזית / מחכים לאישור עבודה" (עמ' 10) וכדומה. עובדים זרים, מהגרים, ילדים ושאר חסרי ישע, וגם במקומות אחרים מוכי אסון בעולם כמו ניו יורק וניו אורלינס. כל זאת בלשון שאינה אלימה, לכאורה, אף שהתחושה שהיא מעבירה מעיקה למדי: "...לא לבלבל אהבה עם / לחץ בחזה. דברו איתי, / הזמן הולך ומתבוה" (עמ' 14).

השער השני "לזכור ולזכור" עניינו ההורים, האב והאם של הדוברת. השירים עוסקים בימיו האחרונים של האב ובמותו: "עומדת מול אבא שלי המרוסק / כמו דייסה שמובאת לפיו / בניגוד לרצונו / ... / אינך מת עדיין / עודף הקיום הזה / כמו מעיל עבה בארון / בראש חודש אב" (עמ' 22). חייזר הם כבר בבחינת עודף חסר טעם, כמו מעיל עבה בקיץ. וכך בשירים אחרים בשער זה. יש לה קושי להתאבל עליו, לקיים את הטקסים: "דמעות הווידוי שלי אמיתיות / כאילו אָבְל, בלי בושה. בזכות מעשי הרעים / אציל אותו..." (עמ' 27). הפעם היחידה כמעט שנוף גיאוגרפי פיזי חודר לשיר היא בשיר 'מקום', וזהו גופה של אשקלון עיר הולדתה ולידתה של בראל: "אין דבר שאין לו מקום ואין לי / מקום שאין לו אשקלון / ... / נשימתו הראשונה של הדרום מול פני" (עמ' 32). אף שזהו לכאורה מקום הבית, לא כך נאמר בשיר שאחריו 'התמונה הגדולה': "נדמה לי שכאן הבית, אבל לא / הרחובות קופצים ממקומם, הדלתות / נטרקות" (עמ' 33). השער ננעל בשיר שהוא התפרקות הבית, מות האם העלמות האני וריקות המקום: 'אין אני לתפוס את המקום' (עמ' 34).

השער השלישי, המרכזי, כמותית ומהותית, "עוד זמן ועוד חלל" הוא שער האהבה. השיר השני בו 'אשר לשלמה', מכריז על כך מפורשות באסוציאציה של שמו, כאשר ממשות האהבה עצמה נמדדת בויקה אנושית מיוחדת לה, זיקת הכאב. את תחילתו יש לקרוא כך: [שיר השירים] 'אשר לשלמה שהעז לכאוב באהבה / כמו שאנשים כואבים במוות" (עמ' 38). והכאב כמו שנאמר ב'שיר יום הולדת' בהמשך - "נשארנו ממשיים כמו כאב" - הוא מדד אמיתי לממשי. המטאפורה למדד זה משתנה משיר לשיר, בשיר 'פריז', למשל, אלה עלי השלכת: "אנחנו כאן כמו תוך כדי ניסוי / מודדים את אהבתנו על פי סקלת הזוכים של השלכת" (עמ' 42).

אולם האהבה אינה קלה או פשוטה. שירים רבים אומרים זאת: 'שגיננו באהבה ובאהבה שוגים תמיד' (עמ' 45); 'את אהבתנו אנחנו מדללים' (עמ' 46) וכדומה. אלא שזהו יעדה של השירה: "לגרום לך שלא להאמין באלים / לגרום לך להאמין בממשי" (עמ' 49). כלומר, לא להאמין במיתוס, אלא בריאלי, אשר כולל, בעצם, הודאה בכישלון האנושי: "כולם הלכו, אני כאן. לא באת. / פעם אהבנו אהבה רבה..." (עמ' 54); "...אני מנסה עכשיו לחטא / את השפתיים, אבל הלשון... / ... / עונה בי עדות שקר" (עמ' 55) ועוד. ארבעת השירים האחרונים בשער זה ('אמברילוגיה', 'בטן', 'יצרח', 'מים'), אם איני טועה בפירושי, מספרים סיפור של היריון, לידה ואימהות, שאיני בטוח עד כמה היא ממשית או רק מדומה.

אם בשלושת השירים הראשונים נבחן הממש לפי זיקותיו האנושיות (הזולת, האב, האהוב), הרי השער הרביעי והאחרון, "באמצע המילים", בוחן אותו לפי התודעה האנושית המשקפת אותו. תודעה זו היא במידה רבה פוסט-מודרנית-מגדרית ולא פלא שהשיר הראשון בו קרוי 'הגרסה שלך', שכן הוא מציין עידן של ריבוי גרסאות, כאשר לכל דובר גרסת אמת משלו. מבחינה צורנית הוא מתייחד בכך שקולות הדוברים בשירים

לקבל בברכה

לו רצתה ממשלת ישראל באמת ובתמים בפתרון של שתי מדינות לשני עמים כהכרוזה, היתה מאמצת בין הראשונות את החלטת האו"ם הצפויה בספטמבר בדבר הכרה במדינה פלסטינית בגבולות 67. שכן, זו עשויה להיות עבודה הזדמנות בלתי חוזרת להשגת הסדר מדיני מבלי שתצטרך לנקוף אצבע לשם השגתו. מה שאין ביכולתה לעשות מיוזמתה שלה, בשל אינסוף אילוצים פנימיים, יבוא גורם חיצוני ויעשה עבורה את המלאכה. לא ממשלת ישראל תצטרך להיאבק במתנחלים, אלא הנטל כולו יוטל על הממשלה הפלסטינית. היא שתצטרך למצוא להם פתרון אם כאזרחים במדינה פלסטינית, אם בדרך של חילופי שטחים, אם בדרך של פיצוי פינוי וכדומה, והיא שתצטרך לערוב לביטחונם ולשלומם ולמלא אחר כל החובות האחרות החלות על מדינה. הפיוס בין פתח לחמאס לא צריך להוות מכשול. נהפוך הוא. עלינו להודיע כי אנו מנהלים משא ומתן עם אבו מאזן בלבד, כהכרוזתו. אם נגיע להסכם, תהיה זו הבעיה שלו לכפות אותו על החמאס. ואם לאו, הרי חזרנו למצבנו הנוכחי. כמו בקבלת התורה במעמד הר סיני עדיף שישראל תאמר "רוצה אני" (קרי: הסדר כפוי שיעניק לה לגיטימציה), על פני האפשרות ששם תהיה קבורתה.

על הממשי שבממש

ספרה של נויט בראל *ממש* (עם עובד, 2011) הוא ספר יפה וגם קשה, שמלוא משמעותו אינה מתבררת מתוך השיר הבודד, אלא רק מתוך קריאת המכלול. אז מתחורר כי הממש שמבקשת המשוררת לחקור אינו דבר מה בממשות, אלא יותר הזיקה שבין הדברים. כלומר, הממשי הוא האנושי על כל ההשלכות שיש לקביעה זו. (מעניין לציין כי למסקנה דומה, בדרך שונה, הגיע המשורר יונתן רטוש בספרו *שירי ממש*, 1965, שם הוא מניח את האהבה כתשתית לממשות).

בספרה בוחנת בראל את הממשי בארבעה שערים מארבע בחינות שונות. השער הראשון 'בין הפסקה להפסקה' עניינו הוא האנושות והעולם. בשיר 'דברי הימים' היא כותבת: "הניסיונות גדולים. קל לטלטל אנשים / מארץ זו לארץ אחרת. החיים אילמים" (עמ' 9). בשתיים שלוש שורות מאופקות היא משרטטת את תמונת המאה העשרים: מהפכות, מלחמות, הגליות, חיים אומללים של מיליונים. השיר מסתיים בשורות: "תפילה נופלת מן הפה. הלשון / נאחזת בסבך הקלון". משמע גם להתפלל וגם להתבטא, מבלי ליפול בסבך הקלון, קשה. רובם של השירים בשער

נויט בראל
ממש

עמ' 55